

3

Er zijn genoeg redenen om de aanpak van antisemitisme in ons eigen land te intensiveren

8

Het volk Israël is door God gekozen en geroepen om zijn liefde en trouw bekend te maken onder de volken

11

Samen de Bijbel lezen, zowel voor Joden als christenen uitdagend en leerzaam

jaargang 59 • nummer 3 • september 2015

Israël
magazine
.....

verbonden

Antisemitisme tentoongesteld	3
Notities van een studiebijeenkomst	4
Nieuw antisemitisme?	6
Haddèrech	7
Column: Papepel	7
'Je broeder is je vijand'	8
Musalaha: hoe de woestijn de weg opent naar verzoening	10
Samen met Joden de Bijbel lezen	11
Liefde voor Israël nader bekeken	12

3

4

6

7

8

10

Verbonden is een uitgave van het deputaatschap Kerk en Israël van de Christelijke Gereformeerde Kerken in Nederland

Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet, dat is de hele Tora.

(b.Shabbat 31a; vgl. Mat. 7:12)

(Hillel de oudere, ca. 50 v.Chr. – ca. 10 n. Chr.)

Bij de foto op de voorpagina:

Het Meer van Galilea of van Gennesaret (Luk. 5:1), zoals het in het N.T. genoemd wordt, is 21 km lang en 12 km breed. In het O.T. draagt het de naam *Kinneret* (Num. 34:11), naar de *kinnor*, harp of lier. Het ligt 208 m beneden de zeespiegel en is het grootste zoetwaterreservoir van Israël. Het vormde, samen met de Jordaan die er doorheen stroomt, in de Bijbelse tijd de oostgrens van Israël. Jezus heeft aan het meer, vanuit Kapernaüm, de meeste van zijn werkzaamheden op aarde verricht. De foto werd door Aart Brons genomen vanuit de Eremos-grot bij Tabgha.

colofon

Commissie van redactie: drs. C.J. van den Boogert, drs. L. van Dalen, drs. R. Jansen, ds. D.J.K.G. Ruiters
Hoofdredacteur: drs. C.J. van den Boogert, Graspieper 8, 8081 ZR Elburg, tel.: (0525) 690222
Eindredacteur: drs. R. Jansen, Provincialeweg 35, 9864 PA Kornhorn, tel.: (0594) 785357, e-mail: verbonden@kerkenisrael.nl
Website: www.kerkenisrael.nl
Contact: e-mailadres info@kerkenisrael.nl
Administratieadres: Landelijk kerkelijk bureau van de Chr. Geref. Kerken, Ghandistraat 2, 3902 KD Veenendaal, Postbus 334, 3900 AH

Veenendaal, tel.: (0318) 582350, fax (0318) 582351, e-mail: lkb@cgk.nl
Penningmeester: H. van Braak, Prins Willem-Alexanderpark 133, 3905 CD Veenendaal, Tel.: (0318) 515427, e-mail: penningmeester@kerkenisrael.nl, Bankrekeningnummer: NL19 INGB 0000 3652 71, t.n.v. Dep. Kerk & Israël Chr. Geref. Kerken te Veenendaal
 Voor legaten en schenkingen kunt u contact opnemen met de penningmeester, hij geeft ook graag informatie over diverse aan te bevelen projecten.

Antisemitisme tentoongesteld

In de maand juni verschenen er twee opmerkelijke berichten in de vaderlandse pers. Het ene bericht kondigde aan dat er in Amsterdam een nieuw museum gerealiseerd zal worden. Het andere item kwam uit het Haagse kantoor van minister Lodewijk Asscher (Sociale Zaken). Hij gaf zijn visie op de resultaten van een recent onderzoek naar antisemitisme. In beide, onderzoeksrapport en museum, wordt de Jodenhaat tentoongesteld. Helaas, dat is nog steeds nodig.

Genocide

Amsterdam krijgt een Nationaal Shoah Museum! Vanaf januari 2016 moet dit museum, verdeeld over twee gebouwen, opengaan voor het publiek. Joël Cahen, directeur van het Joods Historisch Museum en mede-initiatiefnemer, sprak over beide locaties als symbolen, zo was in *Trouw* te lezen (23 juni 2015). Het ene gebouw, de Hollandsche Schouwburg, wordt een symbool van onvermogen, uitsluiting en genocide. Deze plek is in de Tweede Wereldoorlog namelijk voor tienduizenden Joden een 'doorgangshuis' geweest naar de vernietigingskampen. Het nieuwe museum wil het hele verhaal van de Shoah vertellen, 'van A tot Z', in samenhang met wat er elders in de wereld gebeurde. Met de wonden die de Jodenvervolgving heeft geslagen als uitgangspunt moeten actuele thema's aan de orde gesteld worden als genocide, religieuze

intolerantie, schending van mensenrechten en antisemitisme.

Schokkend

Minister Asscher vroeg het Verwey Jonker Instituut om onderzoek te doen naar antisemitisme in de Nederlandse samenleving. In zijn brief aan de Tweede Kamer (16 juni 2015) betitelde hij de uitkomsten van dit onderzoek als 'zeer ernstig'. Vooral onder sommige jongeren bestaat een zeer negatief beeld van Joden. 'Het is schokkend om te zien dat in de richting van een kleine gemeenschap als de Joodse duidelijk negatieve gevoelens onder een deel van de jongeren voorkomt', aldus Asscher. Zo bestaat er bij ongeveer 15 procent van de moslimjongeren begrip voor het slaan of schoppen van Joden.

De minister hekelte verder het 'schijnbaar achteloze gebruik van het woord Jood als scheldwoord en de dynamiek in het voetbalstadion'. Voor Asscher zijn er genoeg redenen om de aanpak van antisemitisme in ons eigen land te intensiveren.

Hoop

Terugkomend op het Nationaal Shoah Museum: de tweede museumlocatie moet schuin tegenover de Hollandsche Schouwburg tot stand komen. Daar staat het gebouw van de voormalige Hervormde Kweekschool. Ooit was daar een crèche waar Joodse kinderen werden opgevangen. Als de tram stilstond bij de halte

Lieuwejan van Dalen

tussen de school en de schouwburg, en zo het zicht op de school ontnam, werden er snel kinderen in veiligheid gebracht. Daarom beschouwt Cahen deze locatie als een symbool van hoop, redding en moed. Nee, antisemitisme zal voor de komst van de Messias nooit helemaal verdwijnen. Juist daarom moet het antisemitisme tentoongesteld blijven worden, in onderzoeksrapporten en musea. Opdat wij nooit vergeten. Opdat wij altijd gedenken. Dat houdt de hoop levend. <

De Hollandse Schouwburg

De voormalige Hervormde kweekschool

Talliet (gebedsmantel)

De gebedsmantel wordt gedragen in de synagoge, bij het ochtendgebed. De voorzanger draagt hem bij alle gebeden. Gewoonlijk wordt hij over de schouders geslagen, maar ook wordt er wel bij het bidden het hoofd mee bedekt. Het is een rechthoekig kledingstuk van wol, katoen of zijde. Gewoonlijk is hij wit, met zwarte – soms ook met blauwe – strepen. Om de voor- en bui-

tenkant aan te geven is er een speciaal stuk stof of lint op genaaid. Op de hoeken vind je de zgn. 'gedenkkwasten'.

Nu droeg men in het verleden een kledingstuk met vier hoeken, maar de huidige kleding ziet er anders uit. Om toch ook dit gebod te houden gebruikt men speciale kledingstukken met vier hoeken en gedenkkwasten.

joodse symbolen

Notities van een

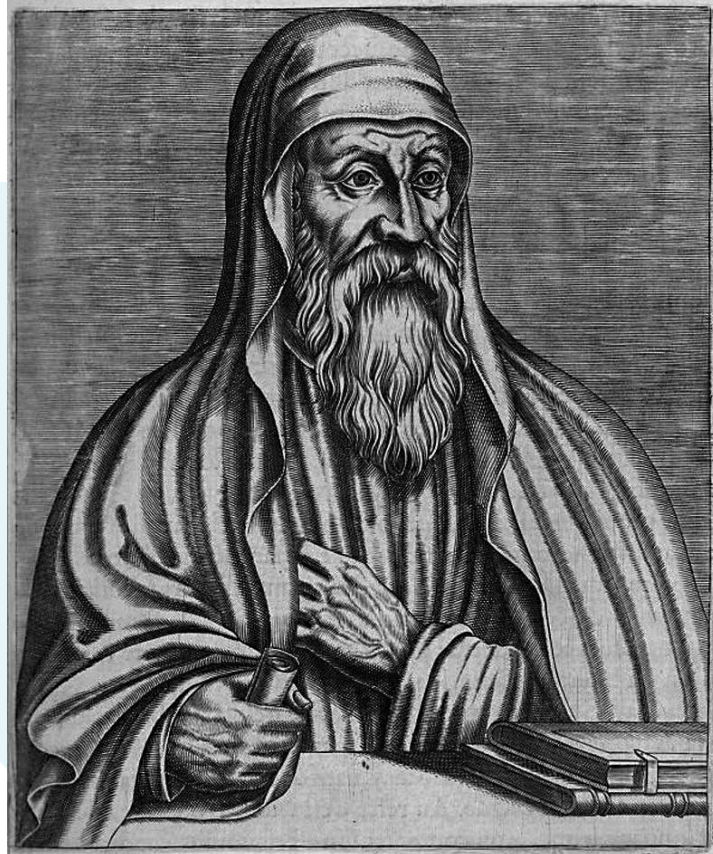
De deputaten voor “Kerk en Israël” kregen de studieopdracht: ‘Wat betekent de term “Israël” in kerk en theologie?’ Op een studiedag is onlangs geluisterd naar enkele stemmen hierover uit de oude kerk. Hieronder volgen enkele persoonlijke notities en overwegingen na een gezamenlijke lezing van stukken van Origenes.

Origenes

Origenes was een belangrijk christelijk theoloog en denker uit de eerste eeuwen van de christelijke kerk. Hij leefde rond het jaar 200, heeft veel geschreven, maar is in later tijd ook veroordeeld om sommige opvattingen die hij er ook op na hield. In de oude kerk was hij echter een man van betekenis. Tijdens de genoemde studiedag werden door deputaten “Kerk en Israël” onder leiding van dr. A. Goudriaan enkele gedeelten gelezen uit Origenes’ commentaar op de Romeinenbrief. Dit is het oudst bekende commentaar op deze brief van Paulus. De gedeelten die wij lezen betroffen hoofdstuk 9 t/m 11, waar Paulus spreekt over de relatie tot het jodendom.

Uitleg in verband met Israël

We vinden in de Romeinenbriefcommentaar de volgende uitleg die Origenes geeft. Ondanks de diepe breuk met het jodendom die hij constateert, wordt het toch door hem “het erfdeel van de HERE” genoemd. Daar werkt God. Israël heeft namelijk het verbond, de wetgeving en de beloften. Maar belangrijk voor Origenes is het onderscheid tussen het vleeselijke Israël en het geestelijke Israël. Hier vallen de beslissingen. Het geestelijke Israël is het ware Israël, dat niet alleen vleeselijk bij het volk behoort, maar dat Christus heeft ontdekt en aangenomen, volgens Gods beloften. Gods weg met Israël is daarom

in geestelijke zin niet afgesloten. Toch blijkt Origenes ook het vleeselijke Israël (het jodendom) nog te willen blijven zien als erfdeel van de HERE, dat niet door Hem (blijvend) verworpen is. Dat de verwerping niet blijvend is, wordt zichtbaar in een rest van Israël die tot geloof in Christus komt en zo het ware Israël vormt. Allereerst Christus zelf wordt door Origenes als dit ware Israël getypeerd. Hij is de wortel van de olijfbom waarvan Paulus spreekt in de Romeinenbrief. Dat de kerk daarom in de plaats van Israël zou zijn gekomen, zegt Origenes hier niet. Hij betoogt ook dat de val van Israël geen absolute val is geweest. Het is een “vallen” geworden dat later weer kan overgaan in “opstaan”. Dit is anders dan bij de duivel die geheel en al gevallen is. Israël blijft echter een erfdeel van God. En in hen die

in Christus geloven blijkt de betrouwbaarheid van Gods beloften. Bij Origenes leeft daarom ook nog verwachting voor Israël. In de eindtijd komt er een bekering en gaat een gered (deel van) Israël Gods volk aanvullen en completeren. In het bovenstaande blijkt dat Origenes iets gaan zien is van een worsteling tussen tweemaal benadering: enerzijds de constatering van een duidelijke, beslissende breuk; tegelijk ook een lijn die een blijvende openheid naar het jodendom vertoont.

Enkele kanttekeningen

Welke kanttekeningen zijn er te maken na deze lees oefening in het werk van Origenes? Opvallend is dat Origenes, die bekend is om zijn beklemtoning van de breuk met de joden, in zijn uitleg van de Romeinenbrief toch een zekere openheid

studiebijeenkomst

toont naar de joden. Tegelijk moet ook het volgende worden gezegd. Reeds bij een oppervlakkige kennisname van wat over Origenes' houding tegenover de joden is geschreven, blijkt dat de meningen op dit punt nogal uiteenlopen. De één ziet hem juist vanwege zijn commentaar op de Romeinenbrief als de gunstige uitzondering, die de Schrift wilde laten spreken temidden van andere kerkvaders, met een anti-joodse houding. Voor de ander is echter juist Origenes de man die als eerste de vervangingsleer heeft verkondigd. In deze vervangingsleer wordt gezegd dat de kerk geheel in de plaats van Israël is gekomen en dat Gods bijzondere bemoeienis met de joden voorbij is. En inderdaad heeft Origenes ook uitspraken gedaan die aanleiding ertoe geven dat hij zo te boek staat. Op onze studiedag konden dit soort tegenstrijdigheden bij Origenes niet verder worden uitgediept. Maar zelf zou ik ten aanzien van Origenes nu deze vraag willen stellen: hoe komt het dat deze theoloog in zijn uitleg wil blijven spreken over Israël als "erfdeel van de HERE" vanwege "het verbond en de beloften", maar dit niet heeft geconcretiseerd in de omgang met het joodse volk en er zelf ook geen conclusies uit heeft getrokken van blijvende verbondenheid met Israël? Laat niet juist de uitleg van Romeinen 9 – 11 zien dat Gods verbond met Israël blijft bestaan, dat Zijn volk daarom een bijzondere plaats blijft innemen in Zijn plannen en dat we als kerk nooit meer los komen van Israël? Wanneer dit niet meer uitdrukkelijk wordt verwerkt in onze omgang met Israël doen wij afbreuk aan de bijbelse gegevens. Dan ontstaat de ruimte waarin een begrip als "vervanging van Israël" een rol gaat spelen. Helaas heeft de kerkgeschiedenis dat duidelijk laten zien. <

Origenes

De houding van Origenes tot de Joden wordt door twee dingen bepaald:

- door zijn grote aandacht voor het Oude Testament ;
- door zijn persoonlijke contacten met Joden.

Zijn vader Leonidas heeft hem de liefde tot de Bijbel, Oude en Nieuwe Testament, bijgebracht.

Het onderzoeken van de Bijbel en het lesgeven daaruit stond gedurende heel zijn leven centraal.

Het O.T. is volkomen Woord van God, maar naar zijn mening met een tweetal beperkingen:

- de openbaring was nog beperkt tot alleen Israël;
  - het was een gedeeltelijke openbaring.
- Het O.T behield met de komst van Christus zijn waarde. Vanuit Christus heeft Origenes de christelijke positie ten opzicht van de Joden theologisch doordacht. Hij concludeerde: De Joden zijn als eerste door God geroepen, de eerstgeborenen van God. Ze zijn geroepen om de komst van Christus, die nog verborgen was, voor te bereiden. De kerk heeft daarom haar wortels in het geloof van Israël. Hierdoor is de blijvende zeer positieve houding van Origenes tegenover de Joden te verklaren. Als hij tegenover Celsus, die het christelijk geloof bestreed, het christendom verdedigt, neemt hij het ook op voor de Joden. Gods beloften voor Israël blijven van kracht.

De positieve houding van Origenes t.o.v. de Joden heeft nog met iets anders te ma-

De Osmaanse burcht van Alexandrië

ken. Hij sprak niet over Joden zonder hen, maar hij heeft ook persoonlijke contacten met hen onderhouden en veel van hen geleerd. Een deel van zijn leven bracht hij in Alexandrië door. Daar leefden in zijn tijd enorm veel Joden. Het jodendom in Alexandrië was sterk beïnvloed door de joodse filosoof en theoloog Philo (±20 v.Chr. – ±50 n.Chr.). Philo, die zich sterk bezighield met de relatie van de ziel van de mens tot God, zocht altijd naar een diepe geestelijke verklaring van Bijbelteksten. Hij gebruikte daarvoor dikwijls de allegorische methode. Origenes heeft zich sterk door deze methode van exegese laten beïnvloeden. Ook in Caesarea heeft Origenes intensief contact gehad met een Jood die hem vertrouwd maakte met de joodse exegese.

Origenes had groot respect voor, ja liefde tot Israël als volk van God. Tegelijk bleef er een kloof bestaan. Die werd veroorzaakt door de afwijzing van Christus als de Messias. Met de apostel Paulus was hij daar erg verdrietig over.

Kees van den Boogert

Nieuw antisemitisme?

De staat Israël dankt zijn bestaan voor een niet gering deel aan antisemitisme. Het besef dat Joden een eigen staat nodig hebben om voor hun veiligheid te kunnen zorgen leefde al geruime tijd vóór de Tweede Wereldoorlog, door een veelheid van antisemitische incidenten. De *Sjoah* zelf heeft er uiteindelijk aan bijgedragen dat die staat er kwam – een plek waar Joden gevrijwaard zijn van antisemitisme zoals ze dat in allerlei landen persoonlijk ondervonden. Maar die staat werd wel zelf mikpunt van wat wordt genoemd “nieuw antisemitisme”.

Wat is er nieuw?

Het klassieke antisemitisme stigmatiseert individuele Joden in de diverse naties waar ze wonen; het nieuwe antisemitisme stigmatiseert de Joodse natie, zo dat het Joodse volk niet kan leven als gelijkwaardig lid van de familie van naties. Israël is de “collectieve Jood” te midden van de staten: “Israel is the Jew of the world; its citizens are being ghettoized and isolated just as Jews once were in Europe.” (Israël is de Jood van de wereld; zijn inwoners worden precies zo ghettoïseerd en geïsoleerd als Joden dat voorheen in Europa werden)

Nieuw is ook dat het nu is in naam van anti-racisme en anti-kolonialisme. Rabbi Jonathan Sacks¹ betoogt dat antisemitisme is als een virus dat muteert. Het is een haat zonder echt goede reden - en daarom wordt de hoogste autoriteit erbij gehaald, ter rechtvaardiging. Eeuwenlang was de hoogste autoriteit de religie. Eind 18^e eeuw werd het de wetenschap. In onze tijd zijn het de mensenrechten, aldus Sacks. Die worden nu in stelling gebracht om juist de Joden de volle laag te geven.

Antisemitisme?

Maar wacht nu even! Op deze manier kun je alle kritiek op Israël als “antisemitisme” bestempelen, om het zo aan de kant te schuiven. Je stigmatiseert de spreker om je maar mooi en makkelijk van zijn woorden af te maken. Dat het gebeurt is heel begrijpelijk: Israël heeft weet van antisemitisme als een monster met tentakels. Maar als je dat monster overal achter gaat zien, geef je het alleen maar meer schadelijke macht. En als je het etiket ‘antisemitisme’ teveel gebruikt verliest het zijn alarmerende werking. De waarschuwing van rabbijn Lody van de Kamp is op zijn plaats: “De term

‘antisemitisme’ kan niet gebruikt worden als een vliegenmepper waarmee we om ons heen slaan.”² <

De 3D test

Wanneer is er sprake van antisemitisme? Natan Sharansky gaf als aandachtspunten drie D-woorden³:

- **Demonisering.** Bv. als Joden als bloeddorstig worden getekend, of als Israël’s worden vergeleken met Nazi’s, en Palestijnse vluchtelingenkampen met Auschwitz. Dat is een geliefd thema voor cartoons, maar het is zelfs voor een karikatuur ver buiten proporties.
- **Dubbele moraal (Double standards).** Er wordt als het om Israël gaat gemeten met andere maten. De verbijstering en verbittering daarover hoor ik hier veel. De wereld gaat voorbij aan de meest verschrikkelijke misstanden, maar valt continu over Israël, ook als er naar verhouding veel minder aan de hand is. Je zou de D van *Disproportioneel* kunnen toevoegen. Wat in Israël fout gaat wordt veel breder uitgemeten en er wordt veel heftiger op gereageerd. Veel verontwaardiging is selectief en hypocriet.
- **Delegitimering.** De staat Israël als zodanig wordt al als illegitiem gezien, en heel het land als “bezet gebied”. Iemand zei: “In het verleden waren de gevaarlijkste antisemieten zij die de wereld *Judenrein* wilden maken, vrij van Joden. Nu zijn wellicht het meest gevaarlijk zij die de wereld *Judenstaatrein* willen maken, vrij van een Joods staat.”

¹ www.youtube.com/watch?v=wZCqvjQkdok

² ND d.d. 23 juni 2015, De knellende stedenband tussen Amsterdam en Tel Aviv

³ *3D Test of Antisemitism*, jcpa.org/phas/phas-sharansky-s05.htm; *Antisemitisme in 3D*, forward.com/opinion/4184/antisemitism-in-3-d

Hadderech, Nederlandse Vereniging van Jesjoe'a hammasjiach belijdende Joden

De tekst is ontleend aan een artikel van de heer J. Akker.

Haddèrech

Haddèrech, 'De Weg', is een in 1947 ontstane samenvoeging van twee verenigingen van joodse christenen. De *Nederlandsche Vereniging van Joden-Christenen* (NVJC) die al voor de Tweede Wereldoorlog bestond en de in december 1945 opgerichte vereniging van jonge Joden, die tijdens de oorlog tot de overtuiging gekomen waren dat Jezus de beloofde Messias was, Haddèrech. Na de fusie hielden de groepen aanvankelijk hun eigen naam in stand. Dat veranderde bij een statutenwijziging in 1969. Men was zich na de

oorlog steeds meer joods gaan voelen en wilde benadrukken dat men na de erkenning van Jezus als Messias de joodse identiteit behouden had. De naam Christen-Jood werd terzijde geschoven. De officiële naam werd daarom veranderd in: *Hadderech, Nederlandse Vereniging van Jesjoe'a hammasjiach belijdende Joden*. De leden stichtten geen Messiasbelijdende gemeente, maar bleven lid van een van de Nederlandse kerken.

hadderech

Doelstelling

De doelstelling van de vereniging vinden we terug in de statuten: HADDERECH heeft als grondslag het Woord van God, zoals dit is geopenbaard in de Bijbel, en stelt zich ten doel de Jesjoea als Masjiach belijdende joden in Nederland samen te brengen.

- Ter versterking van de band der gemeenschap met Jesjoea hammasjiach en van de onderlinge band;
- Als getuigen van de verlossende kracht, welke uitgaat van het geloof in Jesjoea hammasjiach, de meest geliefde zoon van God, de Koning der Joden.
- Om het besef te wekken of te versterken van de bijzondere plaats, welke Israël blijft innemen in Gods heilsplan;
- Om de verbinding met de Jesjoea hammasjiach belijdende joden in het buitenland te onderhouden.

Om de doelstelling te bereiken wordt een maandblad uitgegeven en komt men twee keer per jaar bij elkaar:

- Op de zaterdag voor het christelijke paasfeest om de uittocht uit Egypte te gedenken en aansluitend op zondagochtend om de opstanding van Jesjoea uit de dood te vieren
- Op de jaarlijkse ledenvergadering. <

De heer Kees van Vianen is directeur/bestuurder van het Landelijk Contact Jeugdwerk Christelijke Gereformeerde Kerken (LCJ)

Kees van Vianen

Paplepel

Nee, ik ben niet in Israël maar in Zuid Afrika op vakantie geweest. Bijzonder de grote diversiteit in de natuur en cultuur. Aanbiddenswaardig is de Schepper! "Verkwikkend" als je in een totaal andere omgeving in verwondering iets mag delen van het onuitputtelijke heil in Jezus Christus. Onze dochter werkte daar als vrijwilliger in een kindertehuis. Met haar gingen we naar de kinderbijbelclubs in de townships; de krottenwijken. Aan ruim 150 kinderen met snotneuzen en bibberend van de kou werd er elke week in de (winterse) buitenlucht of onder een zinken plaat het Evangelie doorgegeven. Er is één Naam onder de hemel... Jezus. Elke sessie werden de Tien Geboden en het "Onze Vader" aangeleerd. Soms kwamen moeders mee en lagen de baby's op hun arm te drinken. Er werd een Bijbelverhaal verteld. De vertelsters deden er alles aan om de boodschap te laten landen. De kernen van zonde en genade werden op een kinderlijke manier "ingeprent" en als het ware met de paplepel ingegeven.

Mooi als je merkt dat er in onze gezinnen of in de gezinnen van de gemeente zo ook met kinderen wordt omgegaan! Psalm 78 geeft ons "instructie" hoe en met welke inhoud we als (groot)ouders en gemeenteleden "het hart van het Evangelie" hebben door te geven. In mijn Bijbel staat er als opschrift boven: Gods vaderlijke liefde voor Zijn ondankbaar volk. Uitgebreid wordt ingegaan op wat de HEERE als de God van het verbond deed. Wat denkt u? Zou liefde voor Israël en het verbondsvolk onze kinderen komen aanwaaien? Is het een idee dat we met onze christelijke opvoedings "paplepel" ook zo nu en dan een "stukje Israël" ingeven? Wellicht kunnen Deputaten ons een concrete handreiking doen. Begin vast door als gezin en als gemeente (heel) psalm 122 te zingen: Bidt met een algemene stem; Om vrede voor Jeruzalem. Het ga hun wèl, die u beminnen. Echt, nu beginnen. 't Kan al met de paplepel. <

'Je broeder is je vijand'

Jakob en Ezau: in Genesis lezen we over hun confrontatie en verzoening. Numeri vertelt over hun nakomelingen: Israël en Edom. Weer is er een confrontatie, maar tot verzoening komt het niet meer. Ooit had Rebekka haar zoon Jakob gewaarschuwd: 'Zie, je broer Ezau troost zich over jou met de gedachte dat hij je zal doden' (Gen.27:42). Jaren later eechoot die waarschuwing nog na. Edom komt Israël tegemoet, tot de tanden gewapend.

Een beleefd verzoek

Vanuit Kades stuurt Mozes boodschappers naar de koning van Edom. Zij moeten een beleefd verzoek overbrengen: 'Dit zegt uw broeder Israël: (...) Laat ons toch door uw land trekken. Wij zullen niet door

akkers of wijngaarden trekken, en wij zullen geen water uit een put drinken. Wij zullen de koninklijke weg nemen, wij zullen niet naar rechts of naar links afwijken, totdat wij door uw gebied getrokken zijn' (Num.20:14-17).

Het is opvallend dat Israël zich bij Edom aandient als 'uw broeder'. De Israëlieten en de Edomieten hebben dezelfde voorvaders: Abraham en Izaäk. Het zijn broedervolken, 'broeders' (Deut.2:8, Obadja 10,12). Daar komt bij dat Edom weet welke ellende Israël in Egypte heeft ondergaan. Daarover hoeven de boodschappers niet in details te treden. Het enige wat Israël wil, is vreedzaam door het gebied van Edom trekken, zonder ook maar iets van hem te nemen of te vragen. Israël

vraagt minder dan gastvrijheid: tijdelijke tolerantie.

Wel een uittocht, niet een doortocht

Hier komen beide volken als collectief in beeld. In de Hebreeuwse tekst komt 'Edom' vier keer voor, 'Israël' drie keer, en 'Israëlieten' slechts één keer. Tussen de regels door lees je over een ontmoeting tussen Jakob en Ezau, zoals in Genesis 32-33.

Edoms antwoord is dreigend: 'U mag niet door mijn land trekken, anders ga ik u met het zwaard tegemoet!' (Num.20:18). Een stap over de grens is een mes tussen de ribben! Vanwaar deze vijandige houding? Kan Edom, na alle ellende die Israël heeft doorstaan, niet een beetje medeleven tonen of medewerking geven? Weet het broedervolk dan niet wat er zich heeft afgespeeld in het verleden van Israël? Zeker wel! Mozes zong erover, nadat de paarden en ruiters van de farao in de Rietzee waren omgekomen: 'U leidde in Uw goedertierenheid dit volk, dat U verlost hebt (...) De volken hebben het gehoord, zij sidderden (...) Toen werden door schrik

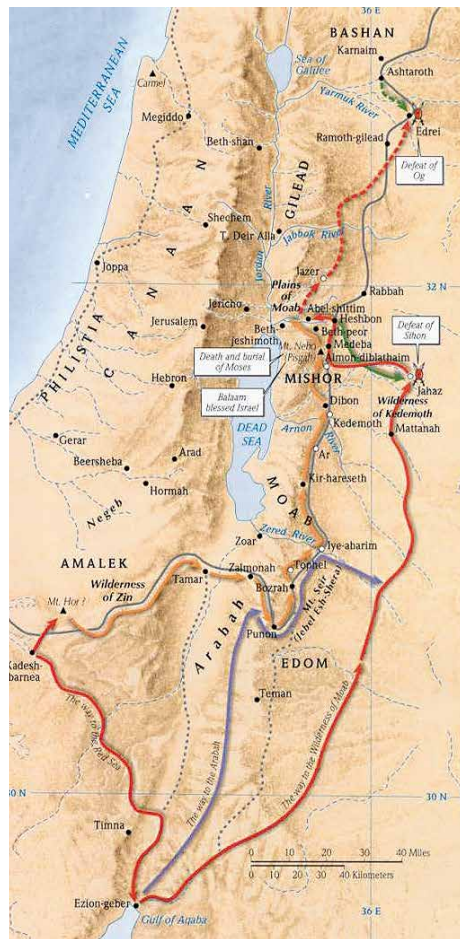
Gespreksvragen:

- Waaruit is de vijandige houding van Edom tegenover Israël te verklaren?
- Wat is de relatie tussen wat er gebeurt in Num.20:14-21 en wat God zegt in Deut.2:2-7?
- Wat valt er te leren van de keuze die Israël maakt in Num.20:21?

Numeri 20 : 14 - 21

overmand de stamhoofden van Edom (...) Op hen viel verschrikking en angst. Door de grootheid van Uw arm verstomden zij als een steen, terwijl Uw volk, HEERE, erdoorheen trok, terwijl dit volk, dat U verworven hebt, erdoorheen trok' (Ex.15:13-16). Edom wéét wat Israël overkomen is. Juist daarom is er bij Edom angst en jaloezie: angst voor de macht van de HEERE en jaloezie vanwege Israëls plek in Gods plan. De harde houding van Edom versterkt zich als Mozes zijn boodschappers opnieuw stuurt om Israëls goede intenties te onderstrepen: 'Wij zullen langs de hoofdweg trekken, en als wij van uw water drinken, ik en mijn vee, dan zal ik daarvoor de prijs betalen. Ik wil alleen maar te voet doortrekken, meer niet' (Num.20:19).

Israël op weg naar het beloofde land

Betalen voor water, is dat normaal? Meestal niet, maar in dit geval is het Gods gebod (Deut.2:6).

Edom voegt de daad bij het woord. Met groot machtsvertoon stelt Edoms leger zich op aan de grens, zwaar bewapend. Israël kijkt de doodsdreiging in de ogen. Edoms afkeer van Israël zal nog lang in het geheugen blijven hangen (Richt.11:17-18).

De omweg is Gods weg

De Israëlieten kiezen voor de omweg. Hun reis vervolgt zich niet door, maar om Edom heen. Israël gaat een confrontatie uit de weg. Hij heeft zich bij Edom aangediend als 'uw broeder', maar moet constateren dat er bij Edom geen ruimte is voor broederschap. Er is alleen maar vijandschap te vinden. De broeder is de vijand geworden.

Later brengt Mozes het volk van Ezau nog een paar keer ter sprake. Hij zegt dat Israël Edom niet mag uitdagen of aanvallen (Deut.2:5). Hij zegt zelfs: 'U mag van de Edomiet geen afschuw hebben, want hij is uw broeder' (Deut.23:8). Dat klinkt als: 'Heb uw vijanden lief; doe goed aan hen die u haten' (Luk.6:27), en: 'Overwin het kwade door het goede' (Rom.12:17-21). Edom heeft geen boodschap aan Israël en zijn God. Het volk van Ezau stelt zich haatdragend op tegenover het volk van Jakob. Van je broeder zou je iets anders verwachten. Dit gebeuren onderstreept echter dat God een plan heeft met de nakomelingen van Jakob. Hij trekt met hen verder, ondanks haat, dreiging en vijandschap van de volken. Het volk Israël is door God gekozen en geroepen om zijn liefde en trouw bekend te maken onder de volken (Jes.49:6). Daarbij zal Israël telkens opnieuw weerstand en lijden moeten overwinnen. Maar waar Israël is, daar zal de HEERE ook zijn. De 'omweg' die God met zijn volk gaat, leidt naar de vervulling van Gods beloften! <

14 En Mozes stuurde uit Kades boden naar de koning van Edom, met de boodschap: Dit zegt uw broeder Israël: U weet zelf van al de moeite die ons getroffen heeft,

15 dat onze vaders naar Egypte vertrokken zijn, en dat wij vele dagen in Egypte gewoond hebben, en dat de Egyptenaren ons en onze vaders kwaad gedaan hebben.

16 Toen riepen wij tot de HEERE. Hij hoorde onze stem, en Hij zond een Engel, en Hij leidde ons uit Egypte. En zie, wij zijn in Kades, een stad aan het uiterste van uw grens.

17 Laat ons toch door uw land trekken. Wij zullen niet door akkers of wijngaarden trekken, en wij zullen geen water uit een put drinken. Wij zullen de koninklijke weg nemen, wij zullen niet naar rechts of naar links afwijken, totdat wij door uw gebied getrokken zijn.

18 Maar Edom zei tegen hem: U mag niet door mijn land trekken, anders ga ik u met het zwaard tegemoet!

19 Toen zeiden de Israëlieten tegen hem: Wij zullen langs de hoofdweg trekken, en als wij van uw water drinken, ik en mijn vee, dan zal ik daarvoor de prijs betalen. Ik wil alleen maar te voet doortrekken, meer niet.

20 Maar hij zei: U mag niet doortrekken! En Edom trok eropuit, hem tegemoet, met een zwaar bewapend volk, en met sterke hand.

21 Zo weigerde Edom toestemming aan Israël om door zijn gebied te trekken en daarom week Israël van hem af.

Musalaha: hoe de woestijn de weg opent naar verzoening

Het Israëliisch-Palestijns conflict zorgt voor grote verdeeldheid in de Israëli-sche samenleving. Joden en Arabieren leven compleet gescheiden van elkaar. Een groot probleem is dat men de ander niet meer als mens ziet, maar alleen nog maar als vijand. Persoonlijke ontmoetingen tussen Joden en Arabieren zijn daarom van essentieel belang, met name voor kinderen en jongeren die 50 procent van de bevolking uitmaken.

De organisatie 'Musalaha', waar zowel Palestijnse christenen als Messiasbelijdende Joden werkzaam zijn, wil dit proces van verzoening aanmoedigen en mogelijk maken. Eén van de belangrijkste activiteiten is de *Youth Desert Encounter*, een uitdagende reis van vijf dagen door de Negev-woestijn voor 30 Joodse en Arabische tieners, afkomstig uit diverse lokale kerken. De tieners worden in het moeilijk begaanbare terrein van de woestijn uitgedaagd om met elkaar samen te werken. Samen uren op een kameel zitten schept immers een band. De woestijn vormt ook neutraal terrein. De jongeren komen los van hun eigen omgeving, waarin vaak een sterke sociale druk is om niet met 'de ander' om te gaan.

Luisteren

Tijdens de woestijnreis wordt veel tijd besteed aan gezamenlijke bijbelstu-

Wandelen in de Negev

Jongeren eten in de Negev

die, aanbidding en gebed. Zo ontstaat er openheid om levensverhalen en gevoelens van angst en hoop te delen. Er ontstaat een intimiteit die de meeste jongeren niet eerder op zo'n manier hebben ervaren. Jack Munayer, één van de leiding, schrijft: "Het zwaarste onderdeel was de klim naar een oud fort. In dit fort vroegen we de jongeren in volledige stilte op de grond te gaan liggen. We vroegen de jongeren de stilte te gebruiken om naar God te luisteren en na te denken wat verzoening voor hun eigen leven betekent. Daarbij reflecteerden de jongeren op het volgende verhaal:

Een meisje vroeg eens aan haar vader in een tijd van conflict: 'Waarom is het leven zo ingewikkeld?' Haar vader antwoordde niet, maar bracht haar naar de keuken, nam drie pannen en bracht daarin water aan de kook. In de eerste pan stopte hij een wortel, in de tweede een ei en in de derde gemalen koffie. Na een tijdje nam hij de pannen van het vuur, liet ze afkoelen en vroeg zijn dochter de wortel uit de pan te halen en te vertellen wat ze voelde. 'Hij is zacht geworden', antwoordde ze. Hij vroeg haar hetzelfde te doen met het ei. Deze was hard geworden, vertelde ze. Vervolgens vroeg hij haar te kijken in de derde pan. Ze rook heerlijke koffie en het water was van kleur veranderd. Haar vader legde uit dat het leven als een pan water is, dat in tijd van conflict wordt verhit. De omstandigheden kunnen ons hard of zacht maken, maar we kunnen er ook voor kiezen om

onze situatie te gebruiken om een positieve verandering teweeg te brengen.

Jonge leiders

Na deze minuten van stilte kwamen we terug in de kring en deelden we elkaars ervaringen. Eén van de deelnemers zei: "Voor mij gaat dit verhaal om invloed. We kunnen ons door onze situatie laten beïnvloeden aan de buitenkant (zoals de wortel), aan de binnenkant (zoals het ei) of wij kunnen degenen zijn die onze omgeving beïnvloeden in verhitte tijden, zoals de koffie".

Musalaha wil jongeren aanmoedigen een positieve invloed uit te oefenen op hun om-

In nationaal park Ein Avdat

geving. Na afloop van de woestijnreis vinden er gedurende het jaar diverse follow-up bijeenkomsten plaats. De jongeren worden gestimuleerd het geleerde door te geven en voor te leven aan andere jongeren in hun omgeving. Zo creëert Musalaha jonge leiders in verzoening die van essentieel belang zijn voor de Israëli-sche samenleving. <

Een presentatie over verzoeningsprojecten in Israël in uw gemeente? Neem dan contact op met Wilma Wolswinkel, diaconaal consulent van het CIS, via wilma@centrumvoorisraelstudies.nl

Samen met Joden de Bijbel lezen

Ik wil hier iets vertellen over twee groepen waarin we met Joden en christenen samen de Bijbel lezen. Dat gebeurt ook in allerlei andere verbanden, in dialooggroepen, in cursussen, in meeleven en -lezen in de synagoge, in gesprekken. Maar in deze twee groepen gebeurt het samen-Bijbel-lezen op een bijzondere manier.

De Parasja-kring

Met ruim dertig deelnemers komen we maandelijks samen in het Rooms-katholieke *Pontifical Institute*. We behandelen per keer een *parasja*, een week-afdeling van de Tora. (De Tora wordt elk jaar helemaal gelezen; per week staat in elke synagoge hetzelfde gedeelte, de *parasja*, op het rooster.) We beginnen met twee inleidingen, van Joodse en christelijke kant, over een deel van de *parasja*. Daarna gaan we er in groepjes van twee of drie over doorspreken.

Dat is in het Jodendom een belangrijke manier van studeren. De kleine groep waarin je intensief brainstormt over een tekst - vaak aan de hand van een paar vragen - heet een *chevroeta* (daar zit het woord *chaver* in, in het Nederlands binnengekomen als *gabber*; *chaver* = vriend, makker, maatje). Stel je voor: een zaal die gonst van discussies in zulke groepjes. Daarin gaat het niet om dé uitleg of hét antwoord; er is plaats voor allerlei suggesties en associaties. Het werkt aanstekelijk; gedachten komen steeds meer los. En naderhand hoor je dan hoe andere groepjes nog weer heel andere dingen uit de tekst gehaald hebben. Inspirerend!

De Mattheüs-kring

De andere kring is kleiner, met acht à tien deelnemers. Het begon met dat ik zag

dat de *Interfaith Encounter Association* (een koepel voor allerlei groepen waarin mensen van verschillende geloven en bevolkingsgroepen elkaar ontmoeten) ook een groep “Jews and Christians Study the Gospel of Matthew” aankondigde. Toen ik ernaar informeerde bleek die groep al jaren niet meer te bestaan - maar als ik zo'n groep wilde opstarten, dan graag. Die uitdaging ging ik graag aan. Op de aankondiging via een IEA-mailing kwamen diverse positieve reacties van Joodse zijde, mensen die graag met christenen over dit Evangelie wilden praten. Zelf heb ik een paar mensen van diverse christelijke geleidingen persoonlijk uitgenodigd. Vanaf de eerste bijeenkomst waren alle deelnemers enthousiast.

In deze kleinere kring lezen we samen hardop een gedeelte van Mattheüs (één of twee hoofdstukken per keer). Daarna gaan we de kring rond: ieder geeft aan bij welke tekst hij/zij het grootste vraag- of uitroep-tekens zou willen zetten, en daar praten we

dan over door. Het blijkt enorm boeiend en vruchtbaar om dat te doen met mensen vanuit heel verschillende achtergronden en perspectieven. We respecteren elkaar in de verschillende overtuigingen. Juist zo kan er van alles open en vrij op tafel komen. Zowel voor Joden als christenen is dat uitdagend en leerzaam.

Het Evangelie naar Mattheüs is daarbij een bijzondere uitdaging: het is het meest Joodse Evangelie - maar op een paar plekken klinkt het anti-Joods, of is het in elk geval zo uitgelegd (o.a. Mt. 23, 8:11-12; vooral 27:25 heeft een triest spoor getrokken).

Open

In beide kringen gaan de Schriften open, en staan mensen open. Dat we er bepaald niet allemaal hetzelfde over denken en dat we heel verschillende benaderingen hebben is hier geen belemmering. Integendeel. Juist daardoor verwachten we er des te meer van! <

THE GOSPEL ACCORDING TO
S. MATTHEW

The book of the generation of Jesus Christ, the son of David,¹ Abraham begat Isaac; and Isaac begat Jacob; and Jacob begat Judas and his brethren;
And Judas begat Phares and Zara of Thamar; and Phares begat Esrom; and Esrom begat Aram;
And Aram begat Aminadab; and Aminadab begat Naasson;² and Naasson begat Salmon;
And Salmon begat Booz of Rachab; and Booz begat Obed of Ruth; and Obed begat Jesse;
And Jesse begat David the king; and David the king begat Solomon of her that had been the wife of Urias;
And Solomon begat Roboam; and Roboam begat Abia; and Abia begat Asa;
And Asa begat Josaphat; and Josaphat begat Joram; and Joram begat Ozias;
And Ozias begat Joatham; and Joatham begat Achaz; and Achaz begat Ezekias;
And Ezekias begat Manasses; and Manasses begat Amon; and Amon begat Josias;
And Josias begat Jechonias and his brethren, about the time they were carried away to Babylon;
And after they were brought to Babylon, Jechonias begat Salathiel; and Salathiel begat

¹ Isaiah 11. 1.   ² Genesis 22. 15-18.

הַבְּשׂוּרָה הַקְּדוּשָׁה עַל־פִּי מִתִּי
סֵפֶר הַוַּלְדוּת לְיֵשׁוּעַ הַמָּשִׁיחַ בְּנֵי־דָוִד בְּנֵי־אַבְרָהָם: א
אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק וְיִצְחָק הוֹלִיד אֶת־עִשְׂקָב ב
יַעֲקֹב הוֹלִיד אֶת־יְהוֹדָה וְאֶת־אֶחָיו: י הַוַּלְדָּה הוֹלִיד
אֶת־פָּרֶז וְאֶת גְּרָח מִמְקָר וּפְרָץ הוֹלִיד אֶת־תְּמָר וְפָרֶז וְפָרֶז
וְחָצְרוֹן הוֹלִיד אֶת־רָם: ו רָם הוֹלִיד אֶת־עֲמִינָדָב
וְעֲמִינָדָב הוֹלִיד אֶת־נְחֹשֶׁן וְנְחֹשֶׁן הוֹלִיד אֶת־
שָׁלְמוֹן: ז שָׁלְמוֹן הוֹלִיד אֶת־בֹּעַז מִרָחָב וְבֹעַז הוֹלִיד
אֶת־עֹבֵד מֵרֹחַב וְעֹבֵד הוֹלִיד אֶת־יֵשׁוּ: ח יֵשׁוּ הוֹלִיד
אֶת־דָּוִד הַמֶּלֶךְ וְדָוִד הַמֶּלֶךְ הוֹלִיד אֶת־שְׁלֹמֹה
מֵאִשֶׁת אֲרֻיָּה: ט שְׁלֹמֹה הוֹלִיד אֶת־רֹבְעָם וְרֹבְעָם
הוֹלִיד אֶת־אֲבִיהָ וְאֲבִיהָ הוֹלִיד אֶת־אֲסָא: י אֲסָא
הוֹלִיד אֶת־יְהוֹשָׁפָט וְיְהוֹשָׁפָט הוֹלִיד אֶת־יֹרָם וְיֹרָם
הוֹלִיד אֶת־אֲזַיָּהוּ: יא אֲזַיָּהוּ הוֹלִיד אֶת־יוֹחָנָן וְיוֹחָנָן
הוֹלִיד אֶת־אֲחָז וְאֲחָז הוֹלִיד אֶת־עֲזַקְיָהוּ: יב יְחִזְקְיָהוּ
הוֹלִיד אֶת־מְנַשֶׁה וּמְנַשֶׁה הוֹלִיד אֶת־אָמוֹן וְאָמוֹן
הוֹלִיד אֶת־יְהוֹשִׁיָּהוּ: יג יְהוֹשִׁיָּהוּ הוֹלִיד אֶת־יְחִזְקְיָהוּ וְיְחִזְקְיָהוּ
אֶת־יְלָת גְּלוּת בָּבֶל: יד אַחֲרֵי גְלוּתָם בָּבֶלָה הוֹלִיד
יְחִזְקְיָהוּ אֶת־שַׁלְתִּיָּאל וְשַׁלְתִּיָּאל הוֹלִיד אֶת־

Liefde voor Israël nader bekeken

Kees van den Boogert

Opnieuw een boek van Steven Paas over de verhouding tussen Joden en christenen. Ditmaal helemaal gericht aan allen die belijden: 'het heil is in Christus alleen'. Ik behoor tot deze belijders en heb voor Christus een wat Paas noemt 'religieuze liefde'. Dat in overeenstemming met de woorden van Jezus: 'Wie vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mij niet waardig' (Matth. 10:37).

Paas betoogt nu dat wie Christus als 'HERE' belijdt geen 'religieuze liefde' mag hebben voor Israël als volk. Wie dat wel doet, dus wie voor Israël grotere liefde dan 'naastenliefde' heeft, doet aan afgoderij of 'liefde voor idolen'.

Paas heeft daar zijn redenen voor. Hij reageert met zijn boek op de 'onbegrensde Israëlliefde' die hij bij veel christenen aantreft. Die gaat zelfs zover dat ze Israël dikwijls gaan imiteren en elke kritiek op Israël afwijzen. Tot zover kan ik hem volgen. Het wordt anders als hij de diepere grond voor zijn afwijzing van 'religieuze liefde voor Israël' beschrijft. Die heeft alles te maken met wat ook ik belijdt: 'het heil is in Christus alleen'.

Paas onderbouwt dit met drie hoofdstukken over Luther.

Op grond daarvan meent hij dat er na Christus geen plaats meer is voor de speciale positie van Israël.

Israël is een intermezzo geweest. Het heeft 'slechts' de komst van Christus voorbereid. Het verbond met het nabijbelse Israël, het joodse volk, is naar zijn mening door God beëindigd.

Als men nu nog van 'Israël' wil spreken dan gaat het z.i. om de kerk bestaande uit in Christus gelovige Joden en heidenen. Dit is mijns inziens exegetisch niet terecht. God verkiest Israël als volk, zo vertelt Deuteronomium 7, niet op etnische gronden, maar op grond van liefde en trouw aan de vaderen en sluit met dit volk een verbond. Dat verbond heeft God nooit opgezegd, ook niet toen Tora en Profeten in Christus vervuld zijn. Vervulling betekent niet dat iets beëindigd is. Het gaat om een 'eeuwig' verbond.

Daarnaast, het is God zelf die Israël zijn 'oogappel' noemt. De 'religieuze liefde' voor Israël is daarom geen waarde die christenen Israël gegeven hebben, maar het is het respect dat zij hebben voor het volk dat God Zelf zo aangeduid heeft. Religieuze liefde hoeft dus helemaal niets met afgoderij te maken te hebben.

In zijn boek wijdt Paas drie hoofdstukken aan Luther om zijn christocentrische stellingname te onderbouwen. Met deze kerkhervormer wil hij twee dingen aantonen:

- Dat het 'heil in Christus alleen' de 'religieuze liefde' voor Israël uitsluit, wat ik hierboven bestrijdt.
- Dat we als christenen anti-judaïstisch, maar niet antisemitisch behoren te zijn. Het is stellig waar dat Luther ons geleerd heeft met een verwijzing naar Psalm 31 en naar de Romeinenbrief van Paulus dat God ons 'door zijn gerechtigheid' (Ps. 31:2) redt. In ons visiedocument 'Voorgoed verbonden' wijzen we daarop door te betuigen dat Jezus 'de beloofde Messias allereerst tot Israël kwam' (art. 2). Bovendien spreken we met pijn in het hart uit dat een groot deel van Israël 'Jezus Christus niet erkent'.

Toch is het riskant om juist Luther hier naar voren te schuiven. Uitgerekend bij hem, met zijn van Jodenhaat getuigende woorden waarmee hij zijn leven afsloot, worden anti-judaïsme en antisemitisme synonieme uitdrukkingen. Het is zelfs de vraag of Luther het Judaïsme wel goed begrepen heeft als hij zegt, dat de dwalingen van de Middeleeuwse kerk zijn ontsproten aan de joodse geest en wezen.

Kortom: Vanuit hetzelfde christocentrische uitgangspunt trekken Paas en ik tegenovergestelde conclusies.

Liefde voor Israël, Steven Paas.
Uitgegeven bij Brevier Kampen.

Lezingen en presentaties

Deputaten Kerk en Israël en Het Centrum voor Israëlstudies zijn van harte bereid om mee te werken aan bijeenkomsten met aandacht voor Israël. Dit kan door het geven van een lezing of presentatie. Mogelijke onderwerpen zijn: Romeinen 9

t/m 11; Joodse feesten; Messiasbelijdende Joden in Israël; Het joodse gebed; De Tien Geboden in het jodendom; diaconaat in het jodendom, enz. U kunt ook zelf een voorstel voor een onderwerp doen.

U kunt hierover contact opnemen via
info@kerkenisrael.nl en cis@che.nl

Bestel bij het CIS ook:
Materiaal voor Israëlzondag 2015 met als thema: Hoe zullen wij Hem ontmoeten?